

Asia: VN/23407/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Insinööriliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen aikuiskoulutustuen, vuorotteluvapaan ja ammattistipendin lakkauttamisesta. Insinööriliitto keskittyy lausunnossaan aikuiskoulutustukea ja vuorotteluvapaajärjestelmää käsitteleviin kohtiin.

Insinööriliitto ei kannata aikuiskoulutustuen ja vuorotteluvapaan lakkauttamista. Aikuiskoulutustuen lopettaminen ei suoraan paranna julkisen talouden tilaa, sillä tuki on pääasiassa rahoitettu työllisyysvakuutusmaksuilla kerätyistä tuloista. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on ristiriidassa osaamistason nostoon liittyvien kansallisten tavoitteiden kanssa, ja haittaa niiden toteutumista. Aikuiskoulutustuen yhteydessä nostettuja ongelmia voitaisiin paikata nykyistä järjestelmää kehittämällä. Vaihtoehtoja lakkauttamiselle ei ole käsitelty tarpeeksi, eikä tukea tule lakkauttaa ilman toimivaa korvaavaa vaihtoehtoa. Vuorotteluvapaajärjestelmä on toimiva ja julkisen talouden kannalta pieni investointi tiettyihin haastaviin tilanteisiin, eikä sitä tule lakkauttaa, sillä sen hyödyt on tunnistettu selkeästi.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen heikentää osaavan työvoiman saatavuutta

Eryteisesti tekniikan alat kehittyvät nopeasti, ja vaativat osaajilta usein uudelleen kouluttautumista edes samoissa tehtävissä pärjätäkseen. Työurat eivät myöskään ole nykyisin enää yhtä selkeästi kiinni tietystä tehtävänkuvasta tai yksittäisessä työtehtävässä, joten osaamisen kehittämisen tarve on myös monipuolisempaa. Esityksessä ei arvioida riittävällä tasolla vaikutusta osaamisintensiivisten alojen työvoiman saatavuuteen pitkällä aikavälillä. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen heikentää selkeästi mahdollisuuksia tarpeellisten taitojen hankkimiseen, heikentäen yritysten kilpailukykyä ja pidentäen työttömyysjaksoja.

Aikuiskoulutustuen lakkauttamista perustellaan julkisten menojen säästöillä ja työllisyyden lisäämisellä. Valtion varallisuutta ei ole käytetty aikuiskoulutustuen kustannuksiin nykyisessä tilanteessa, vaan se on rahoitettu työttömyysvakuutusmaksuilla, eli työntekijöiden ja työnantajien maksuilla. Tuen lakkauttaminen voisi parantaa työllisyyttä hieman lyhyellä aikavälillä, mutta pidemmällä aikavälillä työelämässä olevien kouluttautumisen mahdollisuuksien heikentyminen tulee kalliiksi niin yrityksille, kuin yksilöille, ja sitä myöten myös valtiolle.

Aikuiskoulutustuen vaikutukset opintojen edistymiseen on arvioitu maltillisiksi, mutta vaikutusta on arvioitu vertailulla opintotuen saajiin. Mikäli aikuiskoulutustukea ei ole, vertailu ei ole pätevä, sillä opintotuen saajat ovat pääasiassa päätoimisia opiskelijoita erilaisessa elämäntilanteessa, eikä aikuiskoulutustuen piirissä olevilla ole samanlaista mahdollisuutta opiskella päätoimisesti ilman tukea erityisesti työ, mutta myös mm. perhetilanteiden vuoksi. Insinööriliitto ei siis näe, että aikuiskoulutustuen käyttäjillä olisi nykyisenkaltaisia mahdollisuuksia edistää osaamistaan työn ohessa ilman tukea.

Aikuiskoulutustuen kehittäminen

Hallituksen esitysluonnos ei käsittele varsinaisesti vaihtoehtoja aikuiskoulutustuen lakkauttamiselle. Esillä on mm. opintotuella tai työttömyysturvalla opiskelu, mutta kumpikaan ei vastaa samankaltaiseen tilanteeseen, kuin aikuiskoulutustuki. Esimerkiksi työttömyysturvalla opiskelu edellyttää jo alkanutta työttömyyttä, kun kansantaloudellisesti työttömyyden ennaltaehkäisy olisi kannattavampaa. Tuen lakkauttaminen ennen kunnollisten vaihtoehtojen etsimistä ei ole järkevää, etenkin kun tukea ei makseta suoraan valtion varoista, joten todellista kiirettä lakkauttamiselle ei ole. Tukea voitaisiinkin kehittää ensin korjaamaan niitä ongelmia, joita sen osalta on nostettu esiin, ja tuen lakkauttamista voitaisiin pohtia tarkemmin vasta, jos sille olisi korvaava malli olemassa, jos lakkauttamiselle yhä nähtäisiin tuen kehittämisen jälkeen tarve.

Aikuiskoulutustukea voitaisiin kehittää mm. suuntaamalla sen käyttötarkoitusta myös lyhyempiin opintokokonaisuuksiin, jolloin opintojen tekeminen työn ohessa tai lomittain lyhyemmällä vapaaajaksilla olisi helpompaa.

Aikuiskoulutustukea ei siis tule lakkauttaa, ellei aitoja ja toimivia vaihtoehtoja ole löydetty ennen lakkauttamispäätöstä.

Aikuiskoulutustuen ja vuorotteluvapaan aiheuttamien sijaisuuksien hyötyjä ei tunnisteta

Aikuiskoulutustuki ja vuorotteluvapaa aiheuttavat lähes poikkeuksetta sijaisuuksia, jotka kehittävät työllisyyttä. Sijaisten työllisyys ei parane ainoastaan sijaisuuden aikana, vaan vuorotteluvapaan sijaisuus oli myös lyhyen aikavälin työllistymisvaikutuksiltaan paras työvoimapolitiittinen aktiivipalvelu vuonna 2018 työ- ja elinkeinoministeriön mukaan (TEM-analyyseja 101/2020). Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutusarvioinneissa ei otettu huomioon sijaisuuksista syntyviä työllisyysvaikutuksia, vaikka sinne laskettiin mukaan hallinnollisen taakan keventymien sijaisjärjestelyiden vähenemisen myötä, joka on ristiriitaista.

Tukea on myös tarkasteltu esitysluonnoksessa osin sellaisten tavoitteiden kautta, joita sille ei ole asetettu. Tukea tulisi siis ensin kehittää asettamalla sille näitä tavoitteita, jos niitä halutaan, ja vasta kehittämisen jälkeen arvioida niiden toteutumista.

Vaikutus motivaatioon ja työssä jaksamiseen

Aikuiskoulutustuen ja vuorotteluvapaiden vaikutuksia on arvioitu pääasiassa sairauspäivärahojen saajien perusteella. Työssä jaksamisen ongelmat ovat kuitenkin nousseet paljon laajemmaksikin ongelmaksi, jota ei voi noin tarkastella perusteellisesti.

Työllisyysrahaston 2023 teettämässä kyselyssä suosituimmiksi syiksi aikuiskoulutustuen hakemiselle nousivat alanvaihdon harkitseminen ja kuormitus nykyisessä työssä. Hakijoiden joukossa siis korostuu tarve hakeutua aloille, joilla hakija voi pysyä paremmin työelämässä ja työkykyisenä.

Oman osaamisen kehittäminen, vaihtelu omaan tekemiseen, tunne siitä, että on oppinut ja osaa omaa alansa ja tunne mahdollisuudesta kehittyä vaikuttavat kaikki motivaatioon ja työssä jaksamiseen. Näillä on merkittävä kansantaloudellista hyötyä, jota ei vaikutusarvioissa oteta riittävästi huomioon.

Niin vuorotteluvapaajärjestelmän kuin aikuiskoulutustuenkin osalta on tutkittu, että käyttäjät ovat kokeneet oman hyvinvointinsa parantuneen järjestelyn seurauksella. Nykyisessä tilanteessa, jossa hyvinvointi on noussut yhä suuremmaksi haasteeksi, ei ole varaa enää heikentää hyvinvointia tukevia yhteiskunnan rakenteita.

Salonranta Jussi
Insinööriliitto IL ry